

RAZGLEDNIK

KNJIŽEVNOST

Fran Zwitter, *Prebivalstvo na Slovenskem od XVIII. stoletja do današnjih dni*. Razprave Znanstvenega društva v Ljubljani 14. Historični odsek 5. Ljubljana 1936. Str. 112.

To Zwitterjevo razpravo je najprej privzela v program Akademski založba in je šele nato dobila zaslužen gostoljubje v Znanstvenem društvu. Knjiga je bila vredna pozornosti, ker ima večjo kot zgolj znanstveno važnost. Bavi se z vprašanjem ljudske statistike za slovensko ozemlje, vendar ni samo dobra arhivalna študija, ampak globokoumna razprava, ki nam kaže, kolikšne socialne in gospodarske spremembe so v zadnjih dveh stoletjih nastale med Slovenci, predvsem pa razkriva — fizično šibkost našega, morda res preveč slepo ljubljenega naroda. Knjiga nam torej opisuje življenjsko sposobnost Slovencev, kakor jo razodeva neusmiljeno odkrita luč statistike.

Da je mogel priti avtor do svojih izsledkov, je moral hoditi trnjevo pot skozi pomanjkljive in različno vredne, časovno in oblikovno neenakomerne podatke, ki so se nam ohranili iz preteklosti. V prvem delu (do str. 71) svojega spisa nam zato podaja »zgodovinski razvoj populacije« (populacija tu v pomenu: ljudsko štetje). Tu je podal doslej najpopolnejši pregled in oceno arhivalnega gradiva in slovstva in pokazal pri tem tolikšno svežost in spretnost, da nas veselo preseneča. Z mojstrskim preračunavanjem se mu je posrečilo dobiti iz tega vrveža zanesljive končne številke o gibanju prebivalstva na Slovenskem od 1787 do 1934; navaja jih v posebnih tabelah (89—97), izrablja pa tudi v dveh kartah in diagramih. V drugem delu analizira notranjo zakonitost našega fizičnega življenja v posameznih pokrajinah in preiskuje vzroke za tako stanje (»glavne smernice v razvoju prebivalstva«, str. 72—88). H koncu je dodal še nemški povzetek vsebine vse razprave.

Celotno delo kaže, da vstaja s Zwitterjem močan, »sociološko usmerjen historik« (88), ki se torej giblje na prehodu iz zgodovine v sociologijo, ima pa tudi več geografsko pomembnih ambicij. Združuje redko vzporedno stoječi lastnosti, da hkrati podaja sveže življenjske probleme, ko se bavi z arhivalnim gradivom; dokazal je tu, da so v arhivih važne in premalo uvaževane, splošno pomembne priče naše preteklosti. — Opaziti sem mogel le, da se je avtorju pri oceni cerkvenega in vojaškega štetja v terezijanski

dobi vrnilo nekaj nepomembnih napak (str. 29 in 35); kantoni so bili namreč bolje izraženo neke višje skupine nabornih okrajev, ne pa kot misli Zwitter, da bi naborni okraji kantone nadomestili; to se dobro vidi iz aktov jožefinske davčne reforme, ki jih bom mogel kmalu objaviti. Ta pogreška izvira odtod, ker Zw. ni imel dostopa v dunajske arhive. — Izmed rezultatov naj opozorim na »porazno dejstvo« (59), da smo namreč Slovenci v 65 letih od 1846 in 1910 narasli samo za 18,8%, tako da smo stali med vsemi osmimi narodi avstrijske državne polovice daleč na zadnjem mestu; skupen porast teh narodnosti je znašal 57,5%! Še poraznejša je za Slovence primerjava z vso Evropo (77 in 112). S Zwitterjem stoji, ne sicer v popolnem številčno izraženem, a vendar stvarnem soglasju tudi Melikova Slovenija (I, 2. zv. 636 in 639). Zwitterjeva študija torej izzveni v žalostno ugotovitev, da smo Slovenci fizično šibak narod. Sicer podaja nekaj tolažilnih okoliščin, toda bolje je, da si to dejstvo resno postavimo pred oči, kakor pa da slepimo sami sebe.

Zwitterjeva knjiga je strogo znanstveno in branja ter premisleka vredno delo. Maks Miklavčič

Stjepan Zimmermann: **Filozofija i religija**. Ob 100 letnici izdal Zbor duhovne mladeži zagrebačke, Zagreb, 1937, str. 304 + 16.

Tudi v svetovni filozofski literaturi znani hrvatski filozof Zimmermann je izdal pred nekaj tedni drugi zvezek svojega življenjskega dela, v katerem je zbral in uredil svoje spoznatke o Bogu, svetu in človeku. Cilj te knjige je znanstveno opravičenje sholastične in krščanske filozofije. Avtor hoče pokazati, da »smisel življenja temelji na moralni vrednosti človeka, toda ta vrednost ima svoj temelj v odnosu človeka do Boga, t. j. v religiji«.

Knjiga je razdeljena v dva dela. V prvem na svojevrsten in metodično boljši način ponovi glavne rezultate o spoznavni teoriji iz prve knjige. Tudi tu so poglavja enotno zaključena in se zato problemi prepogosto ponavljajo, čeprav se pokažejo isti problemi vedno v raznih odnosih in iz različnih vidikov. Z. zopet dokazuje diskurzivni način prihajanja do Boga in nastopa proti imanenciji verovanja. Originalno razloži, kaj je religija in religiozni odnos, ter pregledno poda predmet filozofije. Dobra je psihološka analiza doživljanja in njegove vsebine — subjektivni in objektivni element. Vprašanje, kako je resnica v mišljenju, psihološko ni izčrpno obdelano in se mi zdi rešitev s pomočjo »prisodbe o resničnosti« prekomplicirana. Za notranji odnos med filozofijo in religijo ima mogoče celo preveč filozofskih podrobnosti iz logike itd. Njegova borba proti pozitivizmu in Kantu je imantna, kar je posebnost njegovega filozofiranja. Pri procesu spoznavanja bi dodal še drugo stopnjo: analizo pojmovnih vsebin. Zelo dobro je primerjanje Kantove in Aristotelove teorije. Z. se pokaže v tej knjigi bolj kot v prvi izraziti neosholastik.

V drugem delu obravnava teodicejo in spoznavno pot do nje. Psihološko je dobro označena razlika med teistom in ateistom ter religioznim človekom. Odnos religije do Boga hoče izvesti Z. sicer konkretno psihološko, vendar se